

Les llengües en la recerca universitària: obtenció d'indicadors i estratègies de promoció del català en les publicacions

DAVID CASALS

Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona

Resum

L'objectiu d'aquesta comunicació és observar el paper de les universitats, i concretament dels serveis lingüístics universitaris, en l'obtenció d'indicadors lingüístics i en la promoció del català en les publicacions de recerca.

En primer lloc, s'hi descriuen els processos d'obtenció de dades sobre la llengua de les tesis i d'altres publicacions de recerca. En el segon lloc, s'hi comenta què es fa des de les universitats per a promoure i difondre la recerca en català i, concretament, quins tipus de mesures es proposen en els plans de llengües universitaris per a assolir aquest objectiu.

PARAULES CLAU: indicadors lingüístics, obtenció de dades, metodologia, llengua de les tesis, tesis en dues llengües, llengua de publicacions de recerca, promoció del català en les publicacions de recerca, divulgació de les publicacions de recerca en català, ús del català en la transferència de coneixement (a la societat), plans de llengües universitaris, Tesis Doctorals en Xarxa (TDX).

Abstract: *University research languages: procuring indicators and establishing strategies for the promotion of Catalan in publications*

The aim of this paper is to review the role of the universities and particularly that of their linguistic services in the procurement of linguistic indicators and the promotion of the Catalan language in research publications.

Accordingly, we will first describe the processes for the acquisition of data on the language of theses and other research publications. Secondly, we will take a look at what is done at the universities to promote and disseminate research in Catalan and, specifically,

we will consider which types of measures are proposed in the university language schemes to achieve this goal.

KEYWORDS: language indicators, data acquisition, methodology, language of theses, theses in two languages, research publications languages, promotion of Catalan in research publications, dissemination of research publications in Catalan, use of Catalan in knowledge transfer (to society), university language schemes, Theses and Dissertations Online (TDX, Tesis Doctorals en Xarxa).

1. COMPLEXITAT I DIFICULTATS EN L'OBTENCIÓ D'INDICADORS LINGÜÍSTICS

1.1. *La llengua de les tesis*

Començarem amb unes preguntes que, d'entrada, no semblen gaire complexes: en quina llengua es redacten les tesis? I, com es fan els recomptes?

Fins fa poc des dels serveis lingüístics universitaris s'obtenien les dades sobre la llengua de les tesis a partir de la relació suposadament unívoca entre la llengua del títol de la tesi i la llengua de redacció.

L'estudi en profunditat de tesis defensades els darrers cursos demostra que hi ha nombrosos casos en què es poden observar divergències entre la llengua del títol que apareix a les llistes oficials de les universitats i la llengua real de la tesi. Aquest fet va comportar que es qüestionés el títol com a única font d'informació sobre la llengua d'aquests treballs i que es fes palesa la necessitat d'establir criteris més rigorosos i, per tant, més fiables per a l'obtenció d'aquest indicador.

Un altre dels motius per no continuar basant-se només en el títol per a establir la llengua d'una tesi és l'aparició, al voltant de l'any 2000, del repositori Tesis Doctorals en Xarxa (TDX). Aquest recurs permet consultar en línia les tesis o descarregar-ne la versió digital i, per tant, ofereix la possibilitat d'observar directament el document i establir-ne la llengua al marge de la informació que pugui contenir la fitxa de la tesi. De fet, l'11 de febrer de 2012 va entrar en vigor l'article 14 del Reial decret 99/2011, pel qual es regulen els ensenyaments oficials de doctorat. En aquest article s'estableix que és obligatori dipositar la versió electrònica de les tesis en aquest repositori. A partir d'aquesta data, el nombre de tesis observades directament ha crescut i aquest fet ha implicat un clar augment de la fiabilitat de les dades.

Pel que fa a la Universitat de Barcelona (UB), fins al 2008 l'indicador sobre la llengua de les tesis s'havia obtingut exclusivament a partir del títol. En l'últim curs acadèmic de què es disposa de dades (2013-2014), el nombre de tesis observades directament se situa en el 68%. Del percentatge restant, el 32% del total, es continua

obtenint la informació a partir del títol perquè en el moment de consultar el TDX, malgrat l'obligatorietat d'arxivar les tesis, encara no se'n pot descarregar el PDF a causa de la protecció de patents o d'altres qüestions relacionades amb restriccions de transmissió de coneixements.

TAULA 1. *Evolució del nombre de tesis amb observació directa de la llengua (format digital TDX) a la Universitat de Barcelona*

<i>Curs</i>	<i>Nombre de tesis observades directament</i>	<i>Percentatge de tesis amb observació directa</i>
2008-2009	179	33,65 %
2009-2010	175	33,98 %
2010-2011	192	34,10 %
2011-2012	225	39,75 %
2012-2013	338	57,39 %
2013-2014	513	67,95 %

FONT: Serveis Lingüístics de la UB.

1.2. *Tesis en dues llengües*

L'observació directa també va permetre descobrir que algunes tesis estan redactades en dues llengües. Ens referim en la majoria de casos a tesis presentades com a compendi de publicacions —pràctica força estesa en l'àmbit de ciències—, en què el volum de la tesi conté, a més de capítols amb una introducció, una discussió de resultats i una conclusió, una col·lecció d'articles publicats prèviament.

TAULA 2. *Evolució del nombre de tesis etiquetades «En dues llengües» a la Universitat de Barcelona fins al curs 2010-2011*

<i>Curs</i>	<i>Nombre de tesis en dues llengües</i>	<i>Percentatge de tesis en dues llengües</i>
2008-2009	110	20,68 %
2009-2010	113	21,94 %
2010-2011	109	19,36 %

FONT: Serveis Lingüístics de la UB.

Els articles ja publicats, normalment en revistes de reconegut prestigi internacional, sovint estan escrits en llengua anglesa i, en canvi, la resta de capítols de la tesi no estan redactats en aquesta llengua. En aquest cas es preveu la necessitat de fer un resum d'aquests articles en alguna de les llengües oficials de la universitat.

A la UB, fins al curs 2007-2008, com que no es feia observació directa, no s'havien documentat tesis en dues llengües. A partir d'aquest any i en els cursos següents es va observar que el nombre de tesis que es podien assignar a aquesta categoria es trobava al voltant del 20 %.

1.3. Tesis aparentment en més d'una llengua

Les normatives dels programes de doctorat aprovades a les universitats catalanes els darrers cursos acadèmics contenen regulacions respecte als usos lingüístics en la redacció de les tesis doctorals. Aquestes regulacions poden afectar la totalitat o parts de la tesi. Alguns supòsits que poden implicar la redacció en més d'una llengua són: l'obtenció de la menció internacional del títol de doctor, la sol·licitud de títol de doctor a una universitat catalana quan la tesi s'ha defensat en una universitat estrangera i, finalment, tesis en règim de cotutela internacional.

La novetat més important, però, és que ara la normativa obliga cada programa de doctorat a definir quina o quines són les seves llengües i, consegüentment, s'estableixen quines són les llengües en què es poden defensar les tesis doctorals inscrites a cada programa.

Si el doctorand vol defensar la tesi en una llengua diferent, ha de demanar l'autorització a la comissió acadèmica del programa. En el cas que la comissió acadèmica ho autoritzi, es requereix al doctorand que faci resums en una de les llengües del programa de les parts de la tesi redactades en llengües diferents a les establertes.

TAULA 3. *Evolució del nombre de tesis etiquetades «En dues llengües» a la Universitat de Barcelona a partir del curs 2011-2012*

<i>Curs</i>	<i>Nombre de tesis en dues llengües</i>	<i>Percentatge de tesis en dues llengües</i>
2011-2012	47	8,30 %
2012-2013	53	9,00 %
2013-2014	89	11,79 %

FONT: Serveis Lingüístics de la UB.

L'observació detallada de la normativa dels programes de doctorat, doncs, ens va fer adonar que aquesta regulació podia modificar les consideracions per a

determinar si una tesi era multilingüe o no. La casuística que conté aquesta normativa sobre usos lingüístics, sobretot la relacionada amb la redacció de resums, va fer que a partir del curs 2011-2012 s'establistin criteris més restrictius a l'hora de considerar que una tesi està escrita en més d'una llengua. Per aquest motiu, les dades dels darrers cursos situen el nombre de tesis redactades en dues llengües al voltant del 10 %, força per sota del 20 % que s'atribuïa a aquesta categoria quan es va començar a fer observació directa.

1.4. Algunes dades sobre la distribució de les llengües

D'acord amb F. Xavier Vila (2011), entre els cursos 2000 i 2010 en les tesis llegides en el conjunt d'universitats de l'àrea de parla catalana s'observava que el percentatge de tesis en català havia crescut lentament i que, en àmbits com el d'humanitats i ciències socials, era força considerable; que l'ús del castellà —tot i ser majoritari— havia experimentat una certa davallada, i que, finalment, l'ús de l'anglès era significatiu en l'àmbit de ciències naturals i pures. En fi, semblava que l'ús del català es mantenia estable i que la batalla es lliurava entre l'augment de l'anglès i el descens del castellà.

També s'afirmava que hi havia una gran heterogeneïtat entre les dades de les universitats dels diferents territoris, per exemple entre Catalunya i el País Valencià; també entre els resultats d'universitats d'un mateix territori i, finalment, entre facultats d'una mateixa universitat.

En les dades dels cursos posteriors, a partir del 2010 i només per a la Universitat de Barcelona —per tant, no comparables a les aportades per F. Xavier Vila—, es pot afirmar que a grans trets es mantenen les tendències tot i que, en les dades més recents, és el castellà qui es manté i, en canvi, l'ús del català experimenta un descens força considerable.

TAULA 4. *Evolució de la llengua de les tesis a la Universitat de Barcelona entre els cursos 2011-2012 i 2013-2014*

<i>Dades globals</i>					
<i>Llengua</i>	<i>2013-2014</i>		<i>2012-2013</i>		<i>2011-2012</i>
	<i>Tesis</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Tesis</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Tesis</i>
Català	104	13,77 %	111	18,85 %	125
Castellà	286	37,88 %	242	41,09 %	231
Anglès	255	33,77 %	169	28,69 %	147

FONT: Serveis Lingüístics de la UB.

El descens en l'ús del català, però, es veu contrarestat per un creixement similar del nombre de tesis en dues llengües (anglès-català) en el mateix període. Aquesta tendència és especialment significativa si tenim en compte que el nombre de tesis híbrides (anglès-castellà) baixa. En conjunt, aquestes observacions permeten matisar l'important davallada en l'ús de la llengua catalana.

TAULA 5. *Evolució del nombre de tesis etiquetades «En dues llengües: anglès-català i anglès-castellà» a la Universitat de Barcelona entre els cursos 2011-2012 i 2013-2014*

<i>Tesis en dues llengües</i>					
<i>Llengües</i>	<i>2013-2014</i>		<i>2012-2013</i>		<i>2011-2012</i>
	<i>Tesis</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Tesis</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Tesis</i>
Anglès i català	39	43,82 %	18	33,96 %	15
Anglès i castellà	47	52,81 %	32	60,38 %	32

FONT: Serveis Lingüístics de la UB.

1.5. Indicadors lingüístics d'altres publicacions de recerca

Voldria acabar aquest primer apartat amb un breu apunt sobre l'aplicació GREC (Gestió de la Recerca). Aquesta aplicació, creada a la Universitat de Barcelona i compartida per altres universitats catalanes, permet recollir diferents dades de recerca. Concretament, dona informació sobre publicacions en llibres, en revistes i contribucions a congressos. Malauradament, els registres d'aquesta aplicació no contenen cap epígraf que inclogui informació sobre la llengua. Aquest fet provoca que les universitats catalanes, amb l'excepció de la Universitat Rovira i Virgili (URV), no tinguin informació disponible sobre l'ús de les llengües en les publicacions de recerca.

2. PROMOCIÓ DE LES PUBLICACIONS EN CATALÀ (PLANS DE LLENGÜES UNIVERSITARIS)

En els plans de llengües de les universitats públiques catalanes es defineixen el marc estratègic i els objectius de la seva política lingüística. En aquest segon apartat intentarem fer una síntesi breu de les mesures que proposen aquests plans per a promoure i difondre la recerca en català.

La consulta dels diferents plans de llengües universitaris permet fer un buidatge complet de les mesures que es proposen en l'àmbit de la recerca:

TAULA 6. *Mesures per a afavorir l'ús del català i l'anglès en tesis i publicacions de recerca*

Divulgar la recerca en català	<ul style="list-style-type: none"> — Oferir ajuts per a la traducció a una tercera llengua de resums de les tesis doctorals redactades en català. — Promoure articles en català de tesis redactades en anglès i altres llengües estrangeres. — Crear una interfície de consulta multilingüe de les revistes científiques.
Millorar la qualitat lingüística de tesis i publicacions de recerca	<ul style="list-style-type: none"> — Oferir assessorament lingüístic per a millorar la qualitat de textos redactats en català i en anglès. — Elaborar criteris i recursos lingüístics per a la publicació de textos de recerca. — Aplicar barems de qualitat lingüística. — Incloure en l'oferta formativa recursos per a millorar les habilitats comunicatives (redacció d'articles, presentacions orals a congressos, etc.).

FONT: *Plans de llengües a les universitats* (en línia), <http://universitatsirecerca.gencat.cat/ca/03_ambits_dactuacio/les_llengues_a_la_universitat/plans_de_llengues_de_les_universitats>.

3. CONCLUSIONS

Sobre el procés d'obtenció d'indicadors lingüístics, proposem al conjunt d'universitats:

- Introduir la categoria «En dues llengües» en les dades sobre la llengua de les tesis.

- Establir un percentatge mínim en cada una de les dues llengües per a considerar una tesi multilingüe. Caldria, doncs, establir criteris per a diferenciar una tesi en dues llengües en una proporció, per exemple, de 5/95 d'una altra redactada la meitat en cada llengua.

- Introduir un camp en tots els registres de l'aplicació GREC que permeti recollir informació sobre la llengua de les publicacions de recerca.

Pel que fa a les mesures de promoció de les publicacions en català, cal continuar fent propostes i, sobretot, concretar-les en actuacions que siguin avaluable. Sens dubte, un dels reptes més importants és trobar alternatives a les restriccions que suposa per a la recerca que es fa en català la necessitat de publicar en revistes indexades i, també, cal aconseguir que les publicacions en llengua catalana tinguin un tractament equitatiu en relació amb el factor d'impacte.

Voldria acabar amb una darrera pregunta: hi ha ciència més enllà de l'anglès? La resposta serà sempre afirmativa si institucions com les universitats catalanes o com l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) continuen duent a terme mesures per a

promoure la recerca en català. A tall d'exemple, una bona pràctica duta a terme des de l'IEC per a difondre en anglès la recerca feta en català és *Catalan Social Sciences Review* (CSSR).

REFERÈNCIES

- Actiu Plurilingüe* [en línia]. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. <<http://wuster.uab.es/uabplur>> [Consulta: 21 desembre 2015].
- BRETXA, Vanessa [enregistrament de vídeo] (2011). «Llengua i recerca: els usos lingüístics al Parc Científic de Barcelona». Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- BRETXA, Vanessa [et al.] (2012). «Llengües i globalització en el món de la recerca: el coneixement i els usos lingüístics del Parc Científic de Barcelona». *Caplletra*, núm. 52, p. 35-64.
- (2014). «¿En qué lenguas se hace ciencia? La gestión del multilingüismo en el Parc Científic de Barcelona». *Revista Internacional de Organizaciones*, núm. 13, p. 111-134.
- «Dades sobre els usos lingüístics a la Universitat Rovira i Virgili». A: *Llengües URV* [en línia]. Tarragona: Serveis Lingüístics de la URV. <www.llengues.urv.cat/usos-de-les-llengues/dades-linguistiques> [Consulta: 21 desembre 2015].
- «Dades sociolingüístiques. Indicadors lingüístics». A: *Serveis Lingüístics: Dades i usos lingüístics* [en línia]. Barcelona: Universitat de Barcelona. Serveis Lingüístics. <www.ub.edu/sl/ca/socio/dades/index.html> [Consulta: 21 desembre 2015].
- GREC (Gestió de la Recerca)* [en línia]. Barcelona: Universitat de Barcelona. <<https://webgrec.ub.edu>> [Consulta: 21 desembre 2015].
- «Normativa reguladora del doctorat a la Universitat de Barcelona». [en línia]. Barcelona: Universitat de Barcelona. Escola de Doctorat. <www.ub.edu/escola_doctorat/sites/default/files/legislacio/marcEEES/normativa_doctorat.pdf> [Consulta: 21 desembre 2015].
- «Plans de llengües de les universitats de l'àrea de parla catalana». A: *Enllaça!: Directori d'enllaços* [en línia]. Barcelona: Universitat de Barcelona. <www.ub.edu/enllaca/directori.php?branca=565> [Consulta: 21 desembre 2015].
- TDX (Tesis Doctorals en Xarxa)* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consorci de Serveis Universitaris de Catalunya. <<http://tdx.cat>> [Consulta: 21 desembre 2015].
- VILA, F. Xavier [enregistrament de vídeo] (2011). «El català, llengua de ciència: present i reptes de futur». A: *Videoteca* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <http://videoteca.iec.cat/entrada.asp?v_id=188> [Consulta: 21 desembre 2015].